УДК 82.09:821.111(71)-31
DOI https://doi.org/10.32782/folium/2026.9.5

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРОВИХ МОДЕЛЕЙ В РОМАНІ М. ЕТВУД *THE PENELOPIAD* У КОНТЕКСТІ ГЕНОЛОГІЇ: ПОСТМОДЕРНА ДЕКОНСТРУКЦІЯ МІФУ

Галина Бахматова
здобувач другого магістерського рівня,
Херсонський державний університет
ORCID ID 0009-0007-5299-5870
galyna.bakmatova25@gmail.com

Ольга Горбонос
кандидат філологічних наук, доцент,
Херсонський державний університет
ORCID ID 0000-0001-7268-9116

Ключові слова: *Маргарет Етвуд, The Penelopiad, жанрові моделі, генологія, постмодернізм, реміфологізація, феміністична критика, хор, поліфонія, деконструкція міфу, міфопоетика.*

Стаття присвячена аналізу трансформації жанрових моделей в романі Маргарет Етвуд The Penelopiad (2005), який репрезентує постмодерну стратегію деміфологізації та феміністичного переписування міфу. У статті здійснено аналіз жанрових модифікацій глав роману, включно з хоровими партіями служниць, які формують поліфонічну структуру тексту. Залучено сучасні англомовні та українські літературознавчі студії, які дозволяють окреслити місце The Penelopiad у сучасному літературному процесі, який демонструє трансформацію міфу та жанрову гібридність як інструмент феміністичної критики. Досліджено, яким чином текст XXI століття створює нові жанрові моделі, що детермінує такі трансформації як відображаються в них культурні та комунікативні зміни.

Метою статті є аналіз сучасних теорій жанру та виявлення ключових тенденцій, що визначають жанрову систему літератури XXI ст. та художньо реалізують постмодерну деконструкцію міфу на прикладі роману М. Етвуд The Penelopiad з дослідженням жанрових моделей роману. Методи дослідження: поєднання структурного, деконструктивного, наратологічного, дискурсивно-аналітичного підходів, у межах яких жіночий наративний голос розглядається як жанроутворюючий елемент художнього тексту. Теоретичне підґрунтя дослідження сформовано на основі класичних і сучасних праць з теорії жанрів, постмодернізму, трансформації міфу та феміністичної літературної критики. У статті досліджено, яким чином в романі М. Етвуд The Penelopiad створюються нові жанрові модифікації, які формують постмодерну деконструкцію міфу, постмодерністські трансформації жанру і міфу, пропонується концептуальне переосмислення жанрового змісту роману. В статті зроблено підсумки про досягнення сучасних генологічних студій у контексті жанрових модифікацій, про роман М. Етвуд The Penelopiad як сучасний жанровий маніфест, про феміністичну деконструкцію міфу.

TRANSFORMATION OF GENRE MODELS IN THE NOVEL BY M. ATWOOD *THE PENELOPIAD* IN THE CONTEXT OF GENOLOGY: POSTMODERN DECONSTRUCTION OF MYTH

Halyna Bakhmatova
Master's Student,
Kherson State University

Olha Gorbonos
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Kherson State University

Key words: *Margaret Atwood, The Penelopiad, genre modifications, postmodernism, remythologizing, feminist criticism, chorus, polyphony, demythologizing, deconstruction of myth, mythopoetic.*

The article analyses the transformation of genre models in Margaret Atwood's novel The Penelopiad (2005), which represents a postmodern strategy of demythologizing and feminist rewriting of myth. The work analyses the genre modifications of the chapters of the novel, including the choral parts of the maids, which form the polyphonic structure of the text. Modern English-language and Ukrainian literary studies are involved, which allow us to outline the place of The Penelopiad in the modern literary process, which demonstrates the transformation of myth and genre hybridity as a tool of feminist criticism. It is investigated how the 21st-century text creates new genre models, what determines such transformations, and how cultural and communicative changes are reflected in them. The purpose of the article is to analyse modern theories of genre and identify key trends that determine the genre system of 21st-century literature and artistically implement the postmodern deconstruction of myth using the example of M. Atwood's novel The Penelopiad, with the study of genre models of the novel. Research methods: a combination of structural, deconstructive, narratological, discursive-analytical approaches, within which the female narrative voice is considered a genre-forming element of the literary text. The theoretical basis of the study is formed on the basis of classical and contemporary works on genre theory, postmodernism, myth transformation, and feminist literary criticism. Results. The article examines how new genre modifications are created in M. Atwood's novel The Penelopiad, which form a postmodern deconstruction of myth, postmodernist transformations of genre and myth, and proposes a conceptual rethinking of the genre content of the novel. Conclusions. The article summarizes the achievements of modern genological studies in the context of genre modifications, about M. Atwood's novel The Penelopiad as a modern genre manifesto, and about feminist deconstruction of myth.

Вступ. Дослідження теми трансформації жанрових моделей в контексті сучасної енологія, вивчення тенденцій постмодерністської літератури, направлених на деконструкцію міфу, аналіз літературно-художньої практики в цьому аспекті на прикладі роману Маргарет Етвуд *The Penelopiad* дозволяє визначити актуальність та новаторство такого синкретичного підходу. Теорія постмодерної деконструкції міфу досліджувалася у класичних роботах Ж. Дерріди, Р. Барта, Ж-Ф. Ліотара, в сучасних розвідках Л. Гатчеон (Hutcheon, 1988), Ж. Женетта (Genette, 1997), К. Міллєр (Miller, 1984), Н. Ністандри (Nistandra, 2021), Е. Гаузер (Hauser, 2018), О. Єфремової (Єфремова, 2023, 2024). Дослідження трансформації жанрових моделей в постмодерній деконструкції міфу базується на роботах Ц. Тодорова (Todorov, 1970), Е. Девітт (Devitt, 2004), Т. Бьюза (Bewes, 2022), Д. Германа (Herman, 2002), Ґ. Кресса і Т. Левена (Kress, Leeuwen, 2001), Т. Гундорової (Гундорова, 2005), В. Агеєвої (Агеєва, 2011), О. Забужко (Забужко, 2020). Проте значна роль саме жанрової трансформації в постмодерній деконструкції міфу, особливо в такому знаковому романі, як *The Penelopiad*, вивчена ще недостатньо, що й визначає мету дослідження.

Метою статті є аналіз сучасних жанрових моделей, що демонструють різнобарвну жанрову

систему сучасної літератури і процеси феміністичної трансформації міфу на прикладі постмодерністського роману Маргарет Етвуд *The Penelopiad,* в якому деконструкція міфу реалізується великою мірою саме художніми прийомами нових жанроутворень.

Матеріал і методи дослідження. Поєднання структурного, деконструктивного, наратологічного, дискурсивно-аналітичного підходів, у межах яких жіночий наративний голос розглядається як жанроутворюючий елемент художнього тексту. У статті досліджено, яким чином в романі М. Етвуд *The Penelopiad* створюються нові жанрові модифікації, які формують постмодерну деконструкцію міфу, постмодерністські трансформації жанру і міфу, пропонується концептуальне переосмислення жанрового змісту роману.

Результати та обговорення. Роди і жанри літератури – це найзагальніші, багатовікові способи та принципи зображення дійсності, світу і людини в літературному творі. В минулому столітті стався тектонічний зсув в теорії та практиці жанрів: якщо у XIX столітті жанр був фіксованою формою, у XX ст. – динамічною структурою, то в XXI столітті він стає активним процесом. Спостерігаються яскраві метаморфози способу художнього зображення в літературі як певна діалектику жанру.

В XIX ст. межі канонічних жанрів були чіткими, функція нормативна, наратор одноголосний; в XX ст. межі жанру стали рухливі, функція інтерпретаційна, почали з'являтися наративна поліфонія, критичне ставлення до канону; у XXI ст. жанр стає соціальною дією, етичним жестом, інструментом деконструкції канону, медіагібридом, простором для маргіналізованих голосів, межі жанру стають розмитими та відкритими, жанрові моделі виконують важливі соціальні, етичні та політичні функції, жанру стають притаманні мультимедійність, цифровість, поліфонія, тотальна інтертекстуальність, а читач перетворюється на рецептивного співтворця. Погоджуємось з М. Бахтіним, який ще в середині XX ст. сформулював перспективну концепцію літературних родів та жанрів, розглядаючи їх як динамічні, соціально зумовлені утворення, а не застиглі форми: *"Genre lives in the present, but always remembers its past."* (Bakhtin, 1986: 60). Автор визначив роман як «антижанр» та живу історичну форму, який постійно розвивається, ще і досі незавершений, бореться за панування і руйнує старі, жорсткі жанрові форми (Bakhtin, 1986). Ця теорія і стала головним підґрунтям сучасної ідеї рухливості жанру: жанр як екзистенційна сутність людської комунікації в XXI ст. не існує поза когнітивним дискурсом (процесом спілкування та пізнання), стає новітнім світовідчуттям, привносячи в літературу демократичність і діалог.

Поділяємо концепції західних дослідників кінця XX ст., які стали основою вивчення мінливості жанрових моделей XXI ст. Ц. Тодоров сформулював жанр як модель читання: *"Genres are not classes of texts, but classes of utterances grounded in discourse."* (Todorov, 1976: 162), що в XXI столітті сформує ідею жанру як комунікативної практики. Ж.Женетт показав жанр як транстекстуальність: *"A relationship of copresence between two texts or among several texts … the actual presence of one text within another"* (Genette, 1997: 1–2), що стало ключом до розуміння інтертекстуальної природи жанру XXI ст. Ю. Крістева сформувала знаменитий вислів щодо мозаїки цитат в тексті: *"Any text is constructed as a mosaic of quotations; any text is the absorption and transformation of another"* (Kristeva, 1980: 66). C.Miller визначила жанр як соціальну дію: *"A rhetorically sound definition of genre must be centered not on the substance or the form of discourse but on the action it is used to accomplish"* (Miller, 1984: 151), а також *"Genres are typified rhetorical actions based in recurrent situations"* (Miller, 1984: 159), що в XXI ст. стало фундаментом теорії жанру як соціального інтерфейсу. A. Devitt визначила жанр як екосистему практик, коли жанри сприймаються не як готові «контейнери», а як способи діяти у світі: *" Genres operate as a nexus between an individual's actions and a socially defined context"* (Devitt, 2004: 31). Вона також сформулювала знаменитий вислів про неможливість творчості в порожнечі: *«One never writes or speaks in a void. What fills that void is not only cultural context ... and situational context ... but also generic context"* (Devitt, 2004: 27–28). Всі ці студії сформулювали новітнє визначення жанру як процесу, а не як сталої форми. Нові жанрові моделі стали ефективними способами деміфологізації в сучасній літературі.

Постмодерна деконструкція міфу полягає в переосмисленні класичних міфологічних сюжетів, архетипів, традиційних ідеологем з метою виявлення внутрішніх суперечностей, владних ієрархій та створення новітніх художньо-евристичних ситуацій. На відміну від модерністів початку XX ст. (Дж. Джойс, Т. С. Еліот), які художньо переосмислювати міф заради впорядкування хаотичного світу, постмодерністи шукають у міфі «великий наратив»/метанаратив, вони іронізують над сакральністю міфу і висвітлюють його обмеження як текстового конструкту. Деконструкція як метод з'явилася у класичних загальновідомих працях філософів XX ст. Ж. Дерріди, Р. Барта, Ж-Ф. Ліотара і має

на меті перевернути традиційні бінарні опозиції (чоловіче/жіноче, розум/міф, центр/периферія), реконструювати форму та подолати сакральність міфу. Саме ідея розвінчання міфу стала базою для постмодерної деконструкції.

Феміністична деконструкція міфу в класичній праці канадської дослідниці L. Hutcheon *Postmodernism: History,Theory,Fiction* ((Hutcheon, 1988) визначається як "*historiographic metafiction*": постмодерна література переписує історію та міфи, часто з феміністичної перспективи, змушує нас усвідомити, що те, що ми вважали «природною» правдою, насправді є культурно сконструйованим дискурсом: *"Works to situate itself within historical discourse without surrendering its autonomy as fiction; it also challenges the assumption of historical knowledge as unproblematic by foregrounding the discursive nature of what we take to be 'natural' truth."* (Hutcheon, 1988: 13). Це прямо пояснює стратегію деконструкції партіархального міфу в романі М. Етвуд *The Penelopiad.*

Постмодерна деконструкція міфу як канонічного авторитетного тексту в літературі XXI ст. реалізується наступними художніми прийомами: інтертекстуальність як гра культурними кодами, палімпсест як переписування міфу, гіпертекстуальність як накладання нових текстів, автобіографічні та іронічні трансформації, поліфонія як множинність нараторів, жанрова гібридність як розвиток нових жанрових модифікацій, руйнування «єдиного» значення міфу (*"все не те, чим здається"* (Джон Фаулз)), зміна точки зору (альтернативний наратор), деміфологізація героїв (викриття прихованих мотивів), введення маргінальних голосів (які завжди були мовчазними). В результаті такої деконструкції сталий міф перетворюється на множинний, відкритий текст, на новий твір, який стає іншою інтерпретацією, критикою, переосмисленням. Концепт постмодерної деконструкції міфу активно вивчається в сучасних теоретичних студіях. Ж. Женет (Genette, 1997) говорить про вторинний текст/палімпсест, що є накладанням смислів на класичний сюжет. Н. Ністандра (Nistandra, 2021) на прикладі *The Penelopiad* визначає переозначення міфу через нову перспективу. Е. Хаузер (Hauser, 2018) називає цей концепт діалогом із прототекстом. Т. Гундорова (Гундорова, 2005) пише про деконструкцію міфу, що руйнує єдину істину та канонічний наратив. В. Агеєва (Агеєва, 1999; 2011) пропонує перепрочитання класики через нові (зокрема гендерні) інтерпретації. І-Г. Хане (Hane, 2019) підкреслює в цьому аспекті реверсію перспективи (зміна наратора). Дж. Сародж (Saroj, 2021) виявляє рекламацію наративу методом повернення голосу замовчуваним. Е. Девітт (Devitt, 2004) розглядає жанри як динамічну риторичну й соціальну категорію, що формується під впливом ситуації, культури та взаємодії з іншими жанрами (жанрова гібридність).

Отже, постмодерна деконструкція міфу виконує важливу роль в постмодерністській літературі, проводячи ревізію культурної пам'яті, критику ідеології патріархату та героїки: це переосмислення канонічного сюжету через інтертекстуальне переписування, поліфонію та зміну наративної перспективи, внаслідок чого міф постає як відкритий палімпсест, себто текст із множинністю значень. Деконструкція міфу в художньому тексті працює як іронія та пародія (зняття сакрального статусу з богів та героїв), як зміна фокусу (децентрація) та множинність істини, серед яких немає «правильної» версії міфу, які художньо переосмислюються в різних жанрових модифікаціях.

У XXI ст. літературний процес переживає радикальну трансформацію, яка зумовлена глобальними соціокультурними змінами, цифровою революцією та появою нових форм комунікації. У центрі уваги опиняється концепція жанру як динамічної моделі, що формується у взаємодії тексту, автора, читача та медіального середовища, перетікаючи з обмеженого літературного контексту в культурний дискурс. Сучасні європейські та американські дослідники Тімоті Бьюз (Bewes, 2022), Керолін Міллер (Miller, 1984), Емі Девітт (Devitt, 2004), Девід Герман (Herman, 2002), а також автори журналу *C21 Literature: Journal of 21st-Century Writings* і дослідницької групи *Literature in the 21st Century* (University of Amsterdam) вивчають нові типи «літературності» та нові жанрові конвенції в дискурсі сучасної культурної трансформації XXI ст. Поділяємо впевненість західних дослідників, які розвивають посткласичну теорію жанру і наголошують, що жанр в літературі XXI ст. більше не виконує функцію «*рамки*», у яку вписується текст, а сам літературний текст стає активним творцем нових жанрових конфігурацій. Отже, посткласична генологічна теорія розглядає жанр як динамічну систему, а не стабільну форму: літературні тексти формують жанрові патерни, а не навпаки, вплив цифрових медіа, мультимодальності та глобалізації перетворює жанр на ситуативну соціальну дію.

Риторична жанрологія Керолайн Міллер створила концепцію «*genre as social action*». яка доводить, що жанри – це не класифікації, а динамічні моделі жанрових інновацій, які формуються літературними практиками (Miller, 1984: 159).

Когнітивна наратологія Девіда Германа інтерпретує жанр XXI століття як схему, що структурує способи сприйняття та інтерпретації

наративу: "*Narrative genres function as cognitive models that guide our interpretation of stories*" (Herman, 2002: 85).

Емі Девітт в роботі *Writing Genres* доводить, що художні тексти створюють нові жанрові патерни/моделі, які виступають як соціальні та когнітивні системи: "*Genres develop, change, and decay as the situations and communities that use them change"* (Devitt, 2004: 27).

Концепція постфікційності Тімоті Бьюза показує сучасний роман як простір розмиття меж між документальним/реальним (non-fiction) і художнім (fiction), що породжує нові гібридні жанрові форми. Погоджуємось з Т. Бьюзом, що сучасний роман демонструє жанровий експеримент: він більше не намагається створити ілюзію вигаданого світу, а натомість прямо взаємодіє з реальністю (включає фактичний матеріал, щоденники, документи, інтерв'ю, автобіографічні елементи, есеїстику тощо), і виникає несподіваний етичний вимір, коли текст не просто «вигадує», а відповідає за реальність, «на плечах» постмодернізму шукає шляхи до нової серйозності та взаємодії з реальністю. *"The postfictional novel no longer asks whether something is invented or real; it inhabits the space where this distinction collapses"* (Bewes, 2022: 12).

У межах мультимодальної теорії жанру Ґюнтер Кресс і Тео ван Левен (Kress & Leeuwen, 1996; 2001) стверджують, що сучасні тексти XXI століття складаються не лише зі слів, а з кількох модусів, що і створює мультимодальність твору: текст, зображення, звук, відео, графіка, просторові структури, інтерфейс, і читач стає інтерпретатором мультимодального досвіду.

Український сучасний літературний контекст демонструє активне формування нових жанрових моделей: дослідження Т. Гундорової, В. Агеєвої, есеїстика О. Забужко засвідчують, що сучасна література створює гібридні форми, які поєднують документальність, свідчення, художню реконструкцію, аналітичний авторський коментар, транслюють досвід травми в нових жанрових структурах для осмислення карколомних історичних подій. Т. Гундорова пише про *«нові жанрові гібриди, у яких документальність і художність взаємно проникають одна в одну"* (Гундорова, 2013: 47). В.Агеєва аналізує жанрові трансформації: *"Феміністична проза руйнує традиційні жанрові моделі, пропонуючи нові форми саморепрезентації жінки"* (Агеєва, 2011: 112). О. Забужко говорить про нові жанрові форми на перетині документального й художнього письма: *"Сучасний текст мусить бути водночас свідченням і інтерпретацією, тому документальне й художнє письмо сьогодні зростаються в єдину форму"* (Забужко, 2020: 9).

Новітня генологія засвідчує, що сучасні жанрові модифікації включають в себе мультимодальну композицію, жанр використовується як інструмент ідентичності для феміністичного переписування міфу, для постколоніальної критики, для деколонізації канону, для репрезентації маргіналізованих груп. Жанрова диференціація в сучасному літературному процесі та наукових літературних студіях спирається на термінологічний плюралізм категорії «жанр», який розвивається в інтертекстуально-інтермедіальному дискурсі через взаємодію, взаємовплив та поєднання різних видів мистецтва і медіа, в результаті чого створюються текстові інваріанти та тексти-реципієнти. Така синергія існує також і в рамках самого романного жанру: спостерігаємо тенденції жанрової гібридизації, деконструкції та метатекстуальності, коли література все частіше звертається до самої себе.

Отже, жанр перестає бути структурною схемою, а організує «*формозмістовну єдність*» (М. Бахтін), сучасні тексти не просто «належать до жанру», а самі формують нові жанрові динамічні моделі та модифікації.

Аналіз поетики жанру та деконструкції міфу в романі The Penelopiad. Саме в цьому новітньо-жанровому контексті, в динаміці жанру – від авторських інтенцій до руйнування канонів – запропоновано розглянути постмодерністський роман Маргарет Етвуд *The Penelopiad* (Atwood, 2005) як ідеальний приклад жанрового інтертекстуального палімпсесту. Якщо перефразувати Ж. Женетта, роман *The Penelopiad* функціонує як гіпертекст щодо гомерівської *Odyssey*, утворюючи *своєрідний міфологічний палімпсест,* у якому первинний міф набуває нових смислів через трансформацію та переосмислення (Genette, 1997: 5). Одночасно «*роман М. Етвуд The Penelopiad є зразком постмодерністської прози»* (Ленська, 2021: 5). Вже перший рядок роману задає тон деконструкції епосу та реміфологізації, змінює ракурс наративу і самого наратора: "*Now that I'm dead I know everything*." (Atwood, 2005: 1), що надає старт невпинним жанровим метаморфозам. Така анти-епічна сповідь про саму себе одночасно розповідає і про античний міф зсередини жіночого досвіду міфічної героїні: *"Atwood opens the narrative with a confessional tone that destabilizes the authority of the Homeric epic"* (Hauser, 2018: 110). Поділяємо твердження О. Єфремової, що М. Етвуд змінює роль Пенелопи, надаючи їй власний голос і змінюючи акценти в оповіді, формує поліфонічний наратив через введення хору дванадцяти повішених служниць (Єфремова, 2025).

Сучасні міфологічні парадигми в літературі – *трансформація міфу, міфотворчість*

та *міфопоетика* – присутні в романі М. Етвуд і формують феміністичну деконструкцію гомерівської «Одіссеї», яка переосмислюються через суб'єктивну розповідь Пенелопи з царства Аїда, дегероїзує Одіссея, надає голос «німим» персонажам. Авторка новоствореного міфу змінює кут оповіді, і твір набуває ознак феміністичної ревізії міфу: *"The Penelopiad is a postmodern rewriting in which the feminist discourse criticizes the patriarchal view on the relationship between sexes in the desacralization of the Odysseus – Penelope couple"* (Hane, 2019: 197). Зміна наратора робить з головної героїні коментатора історії, яка лише після смерті намагається «виправити» офіційну версію міфу.

М. Етвуд використовує жанрову гібридність як інструмент феміністичної критики, що типово для постмодерністського ретелінгу: *«…в контексті феміністичного дискурсу відбувається активне переосмислення міфологічних сюжетів з точки зору жіночих персонажів… щоб привернути увагу до проблем гендерної нерівності та виразити маніфест жіночності»* (Єфремова, 2024: 252). Феміністична критика аналізує роман дуже активно: "*Margaret Atwood's novel The Penelopiad inspires to reflect upon the relationship between women's writing and intertextuality. Therefore, I will argue that the book could be situated in the perspective of feminist literary criticism*" (Lisowska, 2015: 45).

Заміна наратора змінює жанр: роман перетворює епічний міф на модерну надскладну постмодерністську психологічну драму з елементами близько 20 жанрових модифікацій. Погоджуємось з західними дослідниками, що переосмислення міфу призводить до наративного зсуву, різкого повороту жанрових модифікацій та металітератури: *"Atwood rewrites the story … with narrative shift that brings postmodern irony and parody, self-reflexivity and metafiction"* (Saroj, 2021: 177). Досліджено основні міфопоетичні особливості роману через нові жанрові механізми. Вивчення жанрового інструментарію роману яскраво демонструє жанрову поліфонічність, гібридність та палімпсест одночасно, деякі дослідники називають новий жанр роману *«жіночим епосом»: "The The Penelopiad is read as propounding a new genre, the female epic or romance*" (Bottez, 2012: 49).

Дослідження тексту демонструє два способи деконструкції міфу. Реміфологізація як новітня постмодерна стратегія не просто переказує давній епос, а підриває його патріархальні основи на основі критичного переосмислення, що формує постфеміністський фрейм в романі: *«Margaret Atwood's Penelope offers a reinterpretation which questions traditional epic values through a cynic narrative, full of autonomy, sarcasm and individualism»* (Argibay Ares, 2025: 1). Деміфологізація переосмислює Гомерівський міф як простір для критики влади та патріархату, для аналізу травми, для осмислення жіночої суб'єктності, відповідальності та провини. Постмодерна іронія знімає маски з героїв, а жанр стає інструментом критичного мислення. Поліфонія та хор створюють унікальну лейтмотивну стилізацію античної трагедії і визнані найбільшим художнім досягненням роману М. Етвуд. Гендерна оптика будується на феміністичній стратегії переприсвоєння голосу і яскраво передає саме феміністичний погляд на міф, що стало однією з чітко артикульованих тенденцій культури XXI ст. Підтримуємо загальновживаний термін метажанровості роману, що означає самоусвідомлення художньої форми, саморефлексію жанру і наративу.

Досліджено жанрові модифікації в усіх 29-ти главах роману: 21 глава з оповіддю "*Her story"* (наратор Пенелопа) і окремо 8 глав, побудованих на оповідачах *"They story*" (події коментують 12 служниць); кожна глава демонструє різнобарвні жанрові моделі. Двоголосий наратив роману, голос Пенелопи та голоси служниць, формують жанр жіночої сповіді з постмодерною іронічною дистанцією. «*Поліфонічна структура твору, де голос Пенелопи постійно перетинається з хоровими репліками дванадцяти повішених служниць, формує жанрову модель, що поєднує міфологічний роман, феміністичну прозу та постмодерністську пародію*» (**Єфремова, 2025: 272). Далі надаємо покроковий аналіз постмодерних жанрових модифікацій всіх глав роману, які реалізують** деконструкцію міфу. Цитування роману проводиться за виданням (Atwood, 2005), номера сторінок надаються в дужках після кожної цитати з роману.

I. The Scandalous Art – постмодерна жіноча сповідь в поєднанні з есеїстичним монологом руйнує епічну дистанцію, автобіографія з того світу формує статус «надійного або ненадійного оповідача», який уже нічого не боїться, тому її спогади перетворюються на ще одну жанрову модифікацію – метафізичні мемуари, а сюжет на гостросоціальне розслідування: "*Now that I'm dead I know everything*."(1). *III. My Childhood* – це автобіографічна деміфологізація про дитинство: *"My father was a king, but not a very important one."(7),* яка насміхається з міфологічної величі: "*Atwood demythologizes Penelope's origins, stripping away the grandeur of epic lineage*" (Lisowska, 2015: 47). *V. Asphodel* – міфологічна психологічна проза, яка відображує світ мертвих як простір рефлексії: *" In the fields of asphodel... we wander, we drift..."(17). VI. My*

Marriage – жіноча сповідь/феміністичне переписування про розуміння шлюбу як патріархальної угоди, а не романтичного союзу: *“I was handed over to Odysseus like a package of meat..”(39). VII. The Scar* – психологічна новела про травму: *“The scar was small, but it marked me.”(45).* Західні дослідники називають таку жанрову модифікацію як «переписаний текст травми»: “*The body becomes a text of trauma in Atwood’s rewriting*” (Nistandra, 2021: 68).

IX. The Trusted Hen – побутова сатира про домашній простір: *“I was expected to keep the household in order.”(61). XI. Helen Ruins My Life* – психологічний монолог з деконструкцією краси: *“Helen was always the centre of attention.”(75). XII. Waiting* – екзистенційна жіноча проза про очікування як нав’язане страждання: *“Waiting is a form of suffering.”(81). XIV. Suitors Stuff Their Faces* – соціальна сатира на владу: *“They ate and drank as if the world owed them.”(103). XV. The Shroud* – міфопоетична алегорія про опір та свободу: *“By day I wove, by night I unwove.”(113).* Дослідника визначають в’язання савану як символ жіночої стійкості: “*The shroud becomes a symbol of female resistance.*” (Nistandra, 2021: 69). *XVI. Bad Dreams* – сюрреалістична психологічна новела: *“My dreams were full of shadows.”(119).* Сучасні дослідження називають це «пригнічена травма оповідача»: “*Dreams reveal the suppressed trauma of the narrator.*” (Hane, 2019: 205). *XVIII. News of Helen* – хроніка пліток: *“Rumours of Helen reached me again.”(131). XIX. The Joy of Reunion* – лірично-іронічна проза: *“My heart leapt.”(137).* Про лейтмотивну іронію автора часто згадують дослідники: “*Atwood ironizes the reunion trope*” (Hauser, 2018: 122).

XX. Dirty Tricks – стилізована судова сатира: *“They whispered lies about me.”(143).* Дослідники додають до цього ще і патріархальний контроль: “*Penelope’s reputation becomes a site of patriarchal control*” (Zborovska, 2020: 160) *XXII. Helen Takes a Bath* – психологічна новела про тілесність та марнотратство: *“She shimmered like a goddess.”(153).* Дослідники зауважують символізм цієї жанрової модифікації: “*Helen’s body becomes a political symbol*” (Lisowska, 2015: 58). *XXIII. The Killing of the Maid* – постмодерна трагедія як етичний катарсис: *“They were hanged without mercy.”(159).* Дослідники називають сцену страти служниць «етичним ядром» роману: “*The execution scene is the ethical core of the novel*” (Hauser, 2018: 124).

XXIV. Anthropology Lecture – псевдонаукова лекція як пародія на академічний дискурс: *“Let us consider the evidence.”(163). XXV. Heart of Stone* – психологічна психоделічна проза: *“My heart hardened.”(171). XXVI. Trial of Odysseus* – судова драма в поєднанні з пародією як деконструкція героя: *“The evidence is inconclusive.”(177).* Дослідники підкреслюють також і дестабілізацію справедливості: “*The mock trial destabilizes heroic justice.*” (Nistandra, 2021: 71). *XXVII. Home Life in Hades* – побутовий міф як реміфологізація потойбіччя та пародія на домашнє життя: *“We quarrel even in death.”(183). XXIX. The Package* – метанаратив про відповідальність за власну історію, фінальний акорд рефлексії Пенелопи:*“This is my story.”(191).* О. Єфремова пише про фінал роману як «присвоєння наративу» (Єфремова, 2025: 218).

Глави з хоровим наратором, в яких 12 повішених служниць ведуть свою оповідь з того світу, теж створюють різноманітні жанрові моделі: *II. Chorus: Rope-Jumping Song* – пародійна трагедія, яка імітує античну оду в гротескній формі, де античний хор перетворено на дитячу гру: *“We danced on air/ our feet twitched.”(5).* Дослідники пишуть про хорові оди як про викриття прихованого насильства: “*The maids’ chorus functions as a counter-epic, exposing the violence hidden beneath the heroic narrative.*” (Nistandra, 2021: 66). *IV. Chorus: Lament* – фольклорний плач жінок-жертв замінює традиційний епічний хор: *“We are the maids, the ones you killed.”(13).* Дослідники характеризують цю жанрову модифікацію як колективну травму: “*The lament genre foregrounds the collective trauma of the silenced female group.*” (Hane, 2019: 200).

VIII. Chorus: If I Was a Princess – кабаретна фольклорна пародія з висміюванням соціальної нерівності поєднує народну пісню з естрадною стилізацією: *“If I’d been a princess / I’d have had a golden comb.”(51). X. Chorus: Idyll* – пародія на пастораль, розповідає про біль материнства: *“A baby’s cry, a mother’s sigh.”(67). XIII. Chorus: Sailor Song* – морська балада як пародія пригодницького епосу: *“He sailed the seas, bold and free.”(93). XVII. Chorus: Dreams* – сюрреалістична поема як колективна пам’ять служниць: *“We drift through your dark.”(147). XXI. Chorus: Drama* – мінідрама з театралізацією жіночих страждань у форматі короткої п’єси: *“Enter Penelope, weeping.”(147). XXVIII. Chorus: Love Song* – любовна пісня у поєднанні з хорор-пародією на любовні переслідування Одисея: *“We’re walking behind you, master...”(189)* Дослідники зазначають в цій жанровій модифікації ще і полювання на героя: “*The maids’ song blends desire and haunting.*” (Hauser, 2018: 126).

Отже, хорові партії – це стилізовані або пародійні тексти, які формують новітню драматично-поетичну жанрову систему та жанрову поліфонію, що методично проводить деконструкцію міфу. Поліфонія художнього цілого роману

вивчалась майже в усіх сучасних студіях постмодернізму, а реміфологізація визнається як *«акт визволення»: "The different voices blend and clash and no final, authoritative meaning is possible. The reworking, thus, becomes an act of liberation."* (Nistandra, 2021: 67).

На основі проведеного аналізу виявлено ключові принципи жанрових інновацій роману. Поліфонічний хор стає інструментом феміністичної деконструкції через голоси жертв, яких Гомер замовчував, що визначено як радикальну інновацію в деконструкції міфу і переосмисленні етичних понять справедливості. Деміфологізація – реміфологізація – міфотворчість – міфопоетика дозволяють маргіналізованим в минулому героїням створити новий міф про себе, демонструючи феміністичний акт самоприсвоєння історії. Особливо цікавою новацією можна вважати жанрову модифікацію метанаративу, коли способом завершення історії в постмодерному епілозі роману стають коментарі героїні до самого процесу створення міфу. Текст продовжує рефлексувати сам себе навіть в примітках автора: там авторський коментар перетворюється на жанр метатексту, тому що сама авторка роману М. Етвуд пояснює джерела своєї творчості і підкреслює інтертекстуальність свого роману та гру з образами світової літератури. Метажанровість роману робить текст "самосвідомим", що типово для постмодерної літератури.

Таким чином, виявлено і доведено незвичну, новаторську структуру поліфонічного роману: поруч із монологом оповіді Пенелопи звучить голос дванадцяти страчених служниць, навіть сам хор деконструюється як елемент давньогрецької трагедії, який звучить вже не традиційним коментарем до подій, а звинуваченням, що провокує жанрову систему роману бути вже не формою, а методом критичного мислення, який загострює інструмент боротьби з каноном. Отже, дослідження жанрових модифікацій роману М. Етвуд *The Penelopiad* у контексті деміфологізації в сучасній постмодерністській прозі з використанням новітніх літературознавчих студій виявило різнобарвні форми жанрового змісту роману, які можна охарактеризувати частково синонімічними дефініціями, але кожна з них несе окремий евристичний інтелектуальний заряд. Це можна назвати як жанровий колаж, жанрова гібридність, жанрова мозаїка, жанровий калейдоскоп, жанрова дифузія, жанровий палімпсест, жанрова багатошаровість, жанрова поліфонія, складне жанрове синтетичне утворення, суміжне з трьома родами літератури (епос – лірика – драма), з високим і низьким стилем. Роман М. Етвуд також можна визначити як жанровий експеримент, жанровий маніфест, жанрові диференціації та модифікації, жанрову реконструкцію. Окремо виділяються метажанровість роману, полістилістичність текстотворення, соціокультурна функція жанру, в якому образ Пенелопи трактується як інструмент «маніфесту жіночності» та критики гендерної нерівності.

Порівняльний огляд трьох популярних сучасних творів з трансформацією міфів, а саме роману М. Етвуд *The Penelopiad*, романів М. Міллер *Circe* (Miller, 2018) та *The Song of Achilles* (Miller, 2012), твору О. Забужко «Казка про калинову сопілку» (Забужко, 2000) дає змогу дійти ще одного висновку щодо спільних тенденцій постмодерністської прози: жанрові модифікації демонструють різні моделі феміністичної та ліричної реміфологізації, але всі вони створюють постмодерну деконструкцію міфу. Маргарет Етвуд блискуче і художньо сміливо трансформує міф через поліфонію, іронію, інтертекстуальність, хор, жанровий калейдоскоп. Мадлен Міллер створює вкрай актуальну для сучасного світу психологічну гуманізацію міфу через емпатію, тілесність, витончений психологізм. Оксана Забужко творить національну реміфологізацію через жіночу травму, український фольклор, міфопоетику, історичну пам'ять, болезапис імперської травми та родинних табу. Але такий компаративний аналіз ще потребує подальших досліджень.

Висновки. Аналіз жанрових модифікацій та деконструкції міфу в романі Маргарет Етвуд *The Penelopiad* у контексті постмодернізму дозволяє зробити певні узагальнення про вектор розвитку сучасного роману. Роман М. Етвуд є зразком постмодерного жанрового синтезу, у якому поєднуються ***близько 20 жанрових моделей*** (!). У постмодерній літературі жанр дедалі більше втрачає функцію жорсткого формального обмеження та перестає бути художньою «кліткою»: сьогодні це інструментарій, який автор обирає залежно від мети, він поєднує епос, лірику, драму та есеїстку в межах одного тексту; це вже не стала форма, а процес постійної трансформації, динамічний інструмент культурного діалогу. Сучасна література діалогічна, вона не існує у вакуумі, а веде постійний діалог із традицією, і жанр «*переписування*» стає одним із провідних у XXI столітті. Етичний поворот мистецтва сучасної літератури доводить, що зміна жанрового ракурсу (з героїчного епосу на жіночу сповідь) – це не просто літературна гра, а спосіб відновлення історичної справедливості через художнє слово. Жанрові модифікації використовуються для політичного і гендерного висловлювання.

Жанрова структура *The Penelopiad* являє собою мозаїку, де кожна жанрова модель виконує якусь функцію критики канону,

деконструкції або переписування міфу. Жанрова структура роману створюється наративом Пенелопи, яка дивиться на світ через жанровий калейдоскоп, що постійно змінює ракурси художньої репрезентації заради альтернативного перепрочитання міфу. Роман М. Етвуд як приклад творчої та духовної свободи, інтелектуальної сміливості та критичного погляду в роботі з каноном формує нові моделі читання і незаангажовані арт-рецепції. Компаративний огляд інших сучасних творів в американській та українській літературі виявив спільні тенденції феміністичної реміфологізації та вільних жанрових модифікацій. Роман М. Етвуд *The Penelopiad* можна вважати *жанровим маніфестом*, який демонструє, що сучасний роман може бути одночасно міфом і антиміфом, інтимною сповіддю та філософським есе, феміністичною боротьбою та етичним вибором у захисті прав соціально вразливих людей.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у розширенні компаративного аналізу роману *The Penelopiad* з іншими творами сучасної української та світової літератури, що репрезентують стратегії реміфологізації та жанрового переписування класичних сюжетів. Актуальним видається також поглиблене вивчення жанрової поліфонії постмодерного роману в контексті наратології, гендерних студій, феміністичної критики та теорії інтертекстуальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєва, В. (1999). *Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації.* Либідь.
2. Агеєва, В. (2011). *Поетика жіночого письма.* Смолоскип.
3. Гундорова, Т. (2005). *Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн*. Критика.
4. Єфремова, О. В. (2023). *Т*рансформація античного міфу у романі Маргарет Етвуд The Penelopiad. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія,* 29, 15–20. https://doi.org/10.34079/2226-3055-2023-16-29-15-20
5. Єфремова, О. (2024). Трансформація образу Пенелопи у романах Маргарет Етвуд та Костаса Варналіса: порівняльний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 74(1), 252–256. https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-35
6. Єфремова, О. (2025). Переосмислення патріархальних поглядів Гомера на жіночність у романі Маргарет Етвуд The Penelopiad. *Теоретичні і практичні студії,* 39(2), 210–218. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.2.45
7. Забужко, О. (2000). *Казка про калинову сопілку*. Факт.
8. Забужко, О. (2001). *Хроніки від Фортінбраса: Вибрана есеїстика.* Факт.
9. Забужко, О. (2020). *Планета Полин.* Комора.
10. Ленська, С. (2021). Постмодерністська поетика роману М. Етвуд «Пенелопіада». *Філологічні науки,* 34, 5–12. https://doi.org/10.33989/2524-2490.2021.34.250097
11. Aćamović, B. (2020). Replenishing the Odyssey: Margaret Atwood's and John Barth's postmodern epics. *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries, 17*(1), 41–55. https://doi.org/10.4312/elope.17.1.41-55
12. Argibay Ares, A. (2025). *Penelope within the postfeminist frame: Contemporary retelling to the mythic figure through Margaret Atwood's The Penelopiad and Amanda Elyot's The Memoirs of Helen*. *Amaltea. Revista de Mitocrítica, 17*, e102000. https://doi.org/10.5209/amal.102000
13. Atwood, M. (2005). *The Penelopiad.* Canongate Books.
14. Bakhtin, M. M. (1986). *Speech genres and other late essays* (C. Emerson & M. Holquist, Eds.; V. W. McGee, Trans.). University of Texas Press.
15. Bewes, T. (2022). *Free indirect: The novel in a postfictional age.* Columbia University Press.
16. Bottez, M. (2012). Another Penelope: Margaret Atwood's *The Penelopiad*. *University of Bucharest Review. Literary and Cultural Studies Series, 2*(1), 49–56.
17. *C21 Literature: Journal of 21st-Century Writings*. (n.d.). Open Library of Humanities. https://c21.openlibhums.org
18. Devitt, A. J. (2004). *Writing genres.* Southern Illinois University Press.
19. Genette, G. (1997). *Palimpsests: Literature in the Second Degree* (C. Newman & C. Doubinsky, Trans.). University of Nebraska Press.
20. Hane, I.-G. (2019). Margaret Atwood: The Penelopiad – Rewriting in postmodern feminine literature. *Journal of Humanistic and Social Studies, 10*(2), 197–207.
21. Hauser, E. (2018). "There is another story": Writing after the Odyssey in Margaret Atwood's The Penelopiad*. Classical Receptions Journal, 10*(2), 109–126. https://doi.org/10.1093/crj/clx016
22. Herman, D. (2002). *Story logic: Problems and possibilities of narrative.* University of Nebraska Press.
23. Hutcheon, L. (1988). *A poetics of postmodernism: History, theory, fiction.* Routledge.
24. Kress, G., & van Leeuwen, T. (1996). *Reading images: The grammar of visual design.* Routledge.
25. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication.* Arnold.

26. Kristeva, J. (1980). Word, dialogue, and novel. In L. S. Roudiez (Ed.), *Desire in language: A semiotic approach to literature and art* (T. Gora, A. Jardine, & L. S. Roudiez, Trans., pp. 64–91). Columbia University Press.
27. Lisowska, K. (2015). Women and intertextuality: On the example of Margaret Atwood's The Penelopiad. Replay. *The Polish Journal of Feminist Studies, 2*, 45–60. https://doi.org/10.18778/2353-6098.2.03
28. Miller, M. (2012). *The song of Achilles*. Ecco.
29. Miller, M. (2018). *Circe*. Little, Brown and Company.
30. Miller, C. R. (1984). Genre as social action. *Quarterly Journal of Speech, 70*(2), 151–167. https://doi.org/10.1080/00335638409383686
31. Nistandra, N. (2021). Re-writing myth: An analysis of Margaret Atwood's The Penelopiad. University of Bucharest Review. *Literary and Cultural Studies Series, 11*(2), 64–70. https://doi.org/10.31178/ubr.11.2.5
32. Petruș, R.-A. (2024). A postmodernist rewriting of Homer's Penelope: Margaret Atwood's The Penelopiad. *Romanian Journal of English Studies, 21*(1), 89–97. DOI:10.2478/rjes-2024-0008
33. Saroj, G. C. (2021). Reclamation of the narrative for the silenced voice in Margaret Atwood's The Penelopiad. *Literary Studies, 34*(1), 177–191. https://doi.org/10.3126/litstud.v34i01.39538
34. Todorov, T. (1970). *Introduction à la littérature fantastique.* Seuil.
35. Todorov, T. (1976). The origin of genres. *New Literary History, 8*(1), 159–170.
36. University of Amsterdam. (n.d.). *Literature in the 21st Century*. Amsterdam School for Cultural Analysis. Literature in the 21st Century

Дата першого надходження статті до видання: 06.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)